

A királyi hatalom megszilárdítása Anjou I. Károly idején

1 Bevezetés – A trónharcok és a hatalom megszerzése (1301–1321)

Az Árpád-ház kihalása és a trónharcok

1301-ben III. András halálával kihalt az Árpád-ház, és ezzel megnyílt az út a magyar trónért folyó küzdelem előtt. Három trónkövetelő lépett fel:

- **Vencel (cseh királyi herceg)** – a cseh Přemysl-ház tagja, aki rövid ideig uralkodott.
- **Bajor Ottó** – a Wittelsbach-ház képviselője, 1305-ben koronázták meg, de nem tudta megtartani a hatalmát.
- **Anjou Károly** (Caroberto, később I. Károly néven ismert) – a Nápolyi Anjou-házból származott, akit végül a pápa is támogatott.

Károly Róbert (I. Károly) hatalomra kerülése

- Károly háromszor is megkoronáztatta magát (1301, 1309, 1310), de a koronázások közül az utolsó volt az érvényes, mert ekkor a Szent Koronával Székesfehérváron, az esztergomi érsek által történt a ceremónia.
- A hatalom még nem volt az övé, mivel az ország nagy része a tartományurak (kiskirályok) kezében volt.

A tartományurak és uradalmaik

A 13. század végére a királyi hatalom meggyengült, és a tartományurak önálló kis államokat építettek ki. Kiemelkedő kiskirályok:

- ✓ Csák Máté – Felvidék, Trencsén központtal
- ✓ Aba Amádé – Abaúj térségében
- ✓ Borsa Kopasz – Biharban
- ✓ Kán László – Erdélyben
- ✓ Kőszegi Henrik – Dunántúlon
- ✓ Babonicsok, Frangepánok, Subics Pál – Délvidéken

- ◆ Az oligarchák kis királyságokat hoztak létre, saját adózással, hadsereggel és belső igazgatással.
- ◆ A központi hatalom nem érvényesült az ország nagy részén, a királyi birtokállomány drasztikusan lecsökkent.
- ◆ Ha Károly Róbert nem számolja fel a tartományurakat, Magyarország könnyen széteshetett volna egy hűbéri feudális államokká, mint a Német-római Birodalom.

2 A tartományúri hatalom felszámolása (1312–1321)

Károly Róbert taktikája

- Nem nyílt konfrontációval, hanem fokozatosan szerezte meg az uralmat.
- A tartományurakat egymás ellen kijátszotta – szövetségeket kötött, hűséges főuraknak birtokokat adományozott.
- Csak Mátéval nem szállt nyílt harcba, megvárta, míg 1321-ben természetes halállal elhunyt, és utána foglalta el Trencsényt.

Fontos katonai győzelmek

- 1312 – Rozgonyi csata legyőzte Aba Amádét, kassai polgárok segítségével.
- Borsa Kopasz és a Kőszegiek leverése folyamatos harcokkal 1321-re teljesen megszerezte az ország feletti uralmat.

1321-re Károly hatalma teljesen megszilárdult

- A királyi birtokállomány jelentősen megnőtt, ami lehetővé tette az állam pénzügyi stabilizálását.
- A királyi udvar Visegrádra költözött (Temesvárról), ezzel egy központi, védhető központot alakított ki.
- Az oligarchák leverésével Magyarország elkerülte a politikai szétesést, és a központi királyi hatalom helyreállt.

3 A királyi hatalom politikai alapjai

Honor-rendszer: az új hűbéri birtokpolitika

- ✓ A királyi birtokokat nem örökletes birtokként adományozta, hanem ún. honorbirtokként osztotta ki, amely visszavehető volt.
- ✓ A birtokokat tisztségekhez kötötte (pl. nádor, vajda, bán), így az urak érdekeltek voltak a királyi hűségben.
- ✓ Az oligarchák régi örökletes földbirtokai helyett egy központosított földbirtok-politikát hozott létre, amely a királyi hatalmat erősítette.

Következmények

Az uralkodói függésben tartott főurak nem válhattak újra oligarchákká, mivel birtokaik a tisztségeiktől függtek.

A király közvetlenebb kontrollt gyakorolhatott a főnemesség fölött, ami csökkentette a belső viszályokat.

4 Károly Róbert gazdasági reformjai

A tartományurak felszámolásával nőtt a királyi birtokállomány, de az ország működéséhez és a hadsereg fenntartásához stabil és kiszámítható bevételekre volt szükség. I. Károly új gazdasági rendszert alakított ki, amely hosszú távon megerősítette a királyi hatalmat és az ország gazdaságát.

Miért volt szükség gazdasági reformokra?

- ✓ A királyi jövedelmek jelentősen csökkentek az oligarchák uralma alatt – A tartományurak saját adórendszerrel vezettek be, így a központi hatalom nem részesült a földbirtokok jövedelméből.
- ✓ A királyi birtokok egy része elpusztult a belső harcokban, ezért új bevételi forrásokra volt szükség.
- ✓ A hadsereg fenntartása költséges volt – A tartományurak ellen és a külső fenyegetések miatt (pl. oszmánok előretörése) nagyobb és jól felszerelt hadseregre volt szükség.
- ✓ A gazdaság fejlődését hátráltatta a pénzforgalom bizonytalansága, mivel a különböző tartományurak saját pénzt verettek, ami akadályozta a kereskedelmet.
- ✓ A bányászat jelentős lehetőséget kínált az ország számára, mivel Magyarország területén nagy mennyiségű arany- és ezüstlelőhely volt, de ezek kihasználása szervezetlen volt.

Fontos gazdasági intézkedések

1 Bányászati reform

- ✓ *Külföldi bányászok telepítése:* Károly Róbert cseh és német bányászokat hívott az országba, akik fejlettebb technológiát alkalmaztak, és hatékonyabb kitermelési módszereket vezettek be.
 - ✓ *Új bányák nyitása:* A király új bányavárosokat alapított (pl. Körmöcbánya, Selmecbánya, Besztercebánya, Nagybánya), amelyek az arany- és ezüstkitermelés központjai lettek.
 - ✓ *Urbura (bányajáradék) bevezetése:*
 - A bányászok a kitermelt nemesfém 1/10-ét adóként befizették a királyi kincstárba.
 - A földbirtokosok számára engedélyezte a bányák nyitását, de a kitermelt fém 1/3-a a birtokosé lett, 2/3-a pedig a királyt illette.
 - *Királyi nemesfém-monopólium:* A kitermelt aranyat és ezüstöt kötelezően be kellett szolgáltatni a királyi kamaráknak, ahol azt vert pénzre cserélték. A király ezzel óriási hasznót szerzett, mert a nemesfémet 40-50%-kal kevesebb értékben váltotta be, így hatalmas nyereséget termelt.
- **Következmény:** Magyarország Európa egyik vezető aranytermelő államává vált, és jelentős mennyiségű arany és ezüst áramlott a királyi kincstárba, amelyet később hadjáratokra és gazdasági fejlesztésekre fordítottak.

2 Az aranyforint bevezetése (1325)

- ✓ A különböző tartományurak saját pénzt verettek, ami akadályozta a kereskedelmet, mivel a pénz értéke változó volt.
- ✓ Károly Róbert a firenzei aranyforint mintájára bevezette a **magyar aranyforintot**, amely:
 - Magas aranytartalmú, értékálló pénz volt, amit egész Európában elfogadtak.
 - Stabilizálta a pénzforgalmat, és ösztönözte a kereskedelmet.
 - Váltópénzként ezüstdénárokat vezettek be, amelyeket a mindennapi életben használtak.
 - A magyar aranyforint évszázadokon keresztül megőrizte értékét, és Magyarország hosszú távon is gazdasági központ maradt.

✚ Következmény:

A pénzforgalom stabilizálódott, a kereskedelem élénkült.

A Magyar Királyság pénzügyi rendszere kiszámíthatóbb és versenyképesebb lett, ami hozzájárult a gazdasági növekedéshez.

A magyar aranyforintot 2-300 évig „jó pénzként” fogadták el egész Európában, ami növelte Magyarország nemzetközi tekintélyét.

3 Új adórendszer bevezetése

✚ A tartományurak legyőzése után a királyi birtokok megnöttek, de az állam működtetéséhez további bevételekre volt szükség.

✓ **Kapudó (portális adó) bevezetése (1336)**

- A jobbágyság minden portája után adót fizettek (tehát nem személyenként, hanem háztartásonként).
- Az adó biztos bevételi forrást jelentett, mivel minden jobbágyra vonatkozott.
- Ha egy telken több család is lakott, azok közösen fizették az adót.

✓ **Rendkívüli adó**

- Korábban a királyi udvar ellátását a helyi lakosság biztosította, de ennek megszűnése miatt Károly egy közvetlen adót vezetett be a hadsereg fenntartására.

✓ **Harmincad és huszadvám**

- A kereskedelemre kivetett adó, amely szerint az áruk értékének 1/30-át (harmincad) vagy 1/20-át (huszadvám) kellett befizetni a királyi kincstárba.
- A nyugati árukra általában a harmincadvámot, a kelet felé menő kereskedelemben a huszadvámot alkalmazták.

✚ Következmény:

Az állam bevételei stabilizálódtak, így nem volt szükség folyamatos újabb adók kivetésére.

A jobbágyság adóterhei kiszámíthatóbbá váltak, és az országban kialakult egy egységes adórendszer.

Az ország kereskedelmi jelentősége növekedett, mivel a magyar nemesfém és mezőgazdasági termékek a nyugat-európai piacokra is eljutottak.

Ezek az intézkedések megalapozták Magyarország 14-15. századi aranykorát, amelyben az ország politikailag és gazdaságilag is erős maradt.

✚ **Károly Róbert reformjai nélkül Magyarország nem válhatott volna Közép-Európa egyik legerősebb államává!** 💰🚀

5 A hadsereg átalakítása – Banderiális hadsereg

A hadsereg modernizálása kulcsfontosságú volt Károly Róbert számára, mivel uralkodása kezdetén még nem rendelkezett saját erős királyi haderővel. A tartományurak leverése után egy új, hatékonyabb hadsereget kellett létrehozni, amely nem függött kizárólag a főurak és nemesek katonai erejétől. Ezért átalakította a magyar haderő szerkezetét és a banderiális hadsereg rendszere alakult ki.

✚ Miért volt szükség a hadsereg átalakítására?

✓ A tartományurak leveréséhez és a központi hatalom fenntartásához stabil hadsereg volt szükség

- A kiskirályok saját hadseregeket tartottak fenn, amelyek gyakran veszélyesebbek voltak a királyi hatalomra, mint a külső ellenségek.
- A tartományurak leverése után Károly Róbertnek egy új, megbízható hadsereget kellett kiépítenie, amely biztosította az ország védelmét és megelőzte a későbbi oligarchák megerősödését.

✓ A királyi hadsereg korábban nem volt elég erős

- A királyi birtokállomány csökkenése miatt Károly Róbert kezdetben nem tudott nagy létszámú saját haderőt fenntartani, így új szervezeti megoldásokra volt szükség.

✓ A külső fenyegetések miatt erősebb hadsereg volt szükség

- A Kárpát-medence nem volt védve külső támadások ellen, különösen a déli határokon megjelenő oszmán török fenyegetés miatt.
- A Nyugati határon a Habsburgok is komoly fenyegetést jelentettek, így egy ütőképes hadsereget kellett felállítani.

✚ A banderiális hadsereg rendszere

Mi a bandérium?

A bandérium (zászlóalj) egy főúri, egyházi vagy vármegyei hadsereg volt, amely saját zászló (bandiera – olasz szó, jelentése: zászló) alatt vonult hadba.

✓ A királyi haderő fő elemei:

- 1 Királyi bandérium – a király személyes hadereje (lovagok, zsoldosok)
- 2 Főúri bandériumok – a nagyobb birtokosok saját csapataik élén hadba vonultak
- 3 Egyházi bandériumok – a püspökök és érsekek is saját hadsereget állítottak
- 4 Vármegyei bandériumok – az egyes megyék hadseregei

✚ **Újdonság:** Károly Róbert kötelezővé tette, hogy minden földbirtokos katonai szolgálatot teljesítsen, és birtokai arányában állítson ki katonákat.

📌 A banderiális hadsereg felépítése

✓ **Nehezebb fegyverzet, ütőképesebb hadsereg**

- A király hangsúlyt fektetett a nehézlovasságra, amely a középkori csaták legütőképesebb harcmódora volt.
- A hadsereg szervezettebbé és fegyelmezettebbé vált, ami kijavította az Árpád-korban tapasztalt kaotikus szerkezetet.

✓ **Zsoldosok alkalmazása**

- Károly külföldi (főként olasz és francia) zsoldosokat is toborzott, hogy függetlenítse magát a magyar főuraktól.
- Ezek a professzionális katonák fegyelmezettebbek és hatékonyabbak voltak, mint a nemesi hadak.

✓ **Hadseregfenntartás új gazdasági alapokon**

- A király a bányareformok és az új adók révén biztosította a hadsereg finanszírozását (pl. a harmincadvámok és a kapuadó biztosították a katonák ellátását).

📌 **Következmény:**

A hadsereg könnyebben mozgósítható lett, mivel a király saját katonai erejére is támaszkodhatott.

Az új rendszerrel megerősödött a központi hatalom, és csökkent a főurak katonai befolyása.

A hadsereg ütőképesebbé vált, így az ország védelme is hatékonyabb lett.

📌 Katonai reformok hatása és következményei

Belső hatások

✓ A királyi hatalom megerősödése

- A hadsereg nem a főuraktól függött, így a király nem kényszerült folyamatos kompromisszumokra.
- Az uralkodó könnyebben ellenőrzés alatt tarthatta a bárókat és nemeseket.

✓ A főurak és nemesség szerepe átalakult

- A főurak továbbra is katonai szerepet vállaltak, de a királyi központi hadsereg jelentősége nőtt.

✓ Gyorsabb mozgósítás, hatékonyabb csaták

- A hadsereg rugalmasabb lett, és kisebb ellenállások vagy lázadások leverésére is alkalmas volt.

Külső hatások

✓ Az ország védelme erősebbé vált

- A délen előretörő oszmánok ellen már az 1330-as években hatékonyabb védelmet lehetett biztosítani.
- Az ország nyugati határain is erősebb védelmet alakítottak ki a Habsburgokkal szemben.

✓ A hadsereg segítette a külpolitikai sikereket

- Az 1335-ös visegrádi találkozón megállapodtak a békés együttműködésben, de a királyi hadsereg ereje elrettentő tényező is volt.

📌 **Összességében a hadsereg modernizálása nélkül Károly Róbert nem tudta volna megszilárdítani uralmát és hosszú távon biztosítani a Magyar Királyság stabilitását! 🚀?**

6 Károly Róbert külpolitikája

A külpolitikai helyzet Károly Róbert idején

Károly Róbert uralkodása alatt (1308–1342) Magyarország belső stabilitásának megeremtése után külpolitikáját is aktívan alakította. **Célja az volt, hogy:**

- ✓ Megvédje az országot a külső fenyegetésektől (Habsburgok, oszmánok, balkáni fejedelemségek)
- ✓ Biztosítsa a Magyar Királyság nagyhatalmi szerepét Közép-Európában
- ✓ Erős szövetségi rendszert építsen ki, amely hosszú távon garantálja az ország biztonságát és gazdasági fejlődését

Károly Róbert külpolitikájának három fő iránya

- 1 Olaszország (Nápoly) – Dinasztikus politika
- 2 Balkán – Magyar befolyás helyreállítása
- 3 Közép-Európa – Szövetségkötések és a visegrádi találkozók

1 Olaszország (Nápoly) – Dinasztikus politika

A Nápolyi Anjou-házhoz fűződő kapcsolatok

- ✓ Károly Róbert az Anjou-ház nápolyi ágából származott, ezért fontos volt számára, hogy megőrizze a kapcsolatot az itáliai Anjoukkal.
- ✓ Az Anjou-ház Európa egyik legerősebb dinasztiája volt, és ez pápai támogatást is jelentett számára.

A nápolyi trón öröklése és a magyar kapcsolat

- ✓ Károly Róbert fiait is a nápolyi uralkodóház tagjaival házastotta össze, hogy Magyarország és Nápoly között szoros kapcsolat maradjon fenn.
- ✓ Fia, András herceg feleségül vette Johanna nápolyi királynőt, de ez később konfliktushoz vezetett.
- ✓ András meggyilkolása (1345) miatt Károly Róbert fia, Nagy Lajos hadjáratot indított Nápoly ellen (1347).

Következmények

Magyarország hosszú távon befolyással bírt Dél-Itáliában, ami gazdasági és katonai előnyöket jelentett.

A pápaság támogatását élvezte, ami növelte Magyarország tekintélyét Európában. Dinasztikus kapcsolatokkal biztosította az Anjou-ház magyar ágának stabilitását.

2 Balkán – Magyar befolyás helyreállítása

A Balkán korábbi magyar befolyása

- ✓ Az Árpád-ház idején Magyarország jelentős befolyással bírt a Balkánon (Horvátország, Dalmácia, Bosznia).
- ✓ A tartományurak megerősödése és a trónharcok miatt azonban ez a befolyás csökkent.

✦ Magyar hadjáratok és befolyás növelése

✓ Havasalföld meghódítási kísérlete (1330)

- Károly Róbert hadjáratot indított a havasalföldi Basarab ellen, hogy megerősítse a magyar fennhatóságot.
- A hadjárat sikertelen volt, és a posadai csatában (1330) Károly Róbert vereséget szenvedett.
- Ez a vereség megakadályozta, hogy Magyarország kiterjessze befolyását Havasalföldön, amely később az oszmánok befolyása alá került.

✓ Dalmácia és Horvátország megtartása

- Károly Róbert megerősítette a magyar uralmat a horvát és dalmát területeken, így megőrizte a Magyar Királyság tengeri kijáratát.

✦ Következmények

A posadai vereség következtében Havasalföld nem került magyar uralom alá, ami hosszú távon megkönnyítette az oszmánok térnyerését.

A Balkánon nem sikerült teljesen helyreállítani a magyar uralmat, de Horvátország és Dalmácia Magyarország része maradt.

3 Közép-Európa – Szövetségek és a visegrádi találkozó (1335)

✦ Magyarország helyzete Közép-Európában

✓ Károly Róbert egyik legfontosabb célja az volt, hogy stabil szövetségi rendszert alakítson ki Közép-Európában.

✓ A Habsburgok fenyegették Magyarország nyugati határait, ezért fontos volt egy erős cseh-lengyel szövetség kiépítése.

✦ 1335 – Visegrádi találkozó

✓ A cseh, lengyel és magyar uralkodók találkozója Visegrádon

- Károly Róbert (Magyarország)
- III. Kázmér (Lengyelország)
- János cseh király

✓ Döntések és megállapodások

- Habsburgokkal szembeni szövetség biztosították, hogy nem támadják meg egymást.
- Bécset elkerülő új kereskedelmi útvonalat hoztak létre, amely a Habsburgok gazdasági befolyását csökkentette.
- A lengyel trónöröklés kérdése rendeződött – Károly fia, Nagy Lajos örökölhette a lengyel trónt, ha III. Kázmérnak nem születik fia.

✦ Következmények

A visegrádi együttműködés hosszú távon biztosította Magyarország közép-európai vezető szerepét.

A Habsburgok befolyását sikerült korlátozni, ami politikai és gazdasági előnyt jelentett.

A magyar-lengyel kapcsolat megerősödött, ami lehetővé tette, hogy Károly fia, Nagy Lajos 1370-ben lengyel király legyen.

✦ **Összességében Károly Róbert külpolitikája hosszú távon biztosította Magyarország stabilitását és növelte nemzetközi tekintélyét!** 🌍🤝

7 Összegzés – I. Károly uralkodásának jelentősége

- ✓ Belső stabilitást teremtett a tartományurak felszámolásával.
- ✓ Gazdasági reformjaival megalapozta az ország pénzügyi erejét (aranyforint, bányászat).
- ✓ A hadsereg átszervezésével növelte a királyi hatalmat.
- ✓ Külpolitikája révén Magyarország Közép-Európa egyik vezető hatalmává vált.
- ✓ Uralkodása előkészítette fia, Nagy Lajos európai hatalmát.

✦ Összességében I. Károly az egyik legfontosabb magyar uralkodó volt, aki központosított, gazdaságilag erős és katonailag stabil államot hagyott hátra.

További tippek a szóbelire

Feleleted felépítése – Hogyan beszélj érthetően és logikusan?

🗣️ **A jó felelet szerkezete mindig követi a logikus gondolatmenetet:**

1. Bevezetés (1-2 mondat)

- "I. Károly Anjou-házi uralkodóként lépett trónra 1308-ban, és hosszú küzdelmek árán sikerült megszilárdítania hatalmát. Központosított királyi hatalmat hozott létre, legyőzte a tartományurakat, és gazdasági reformokkal fellendítette az országot."

2. Kifejtés (részletes magyarázat)

- Trónharcok és hatalom megszerzése
- Tartományurak elleni harc – hogyan győzte le Csák Mátét és Borsa Kopaszt
- Gazdasági reformok – bányászat, aranyforint bevezetése, urbura
- Hadsereg modernizálása – bandériális hadsereg kialakítása
- Politikai és külkapcsolatok – visegrádi találkozó, külpolitikai stabilitás

3. Összegzés (1-2 mondat)

- "I. Károly uralkodása stabilizálta Magyarországot a belső viszályok után. Központosított királyi hatalmával, gazdasági reformjaival és diplomáciájával megalapozta a későbbi magyar nagyhatalmi politikát."

✦ **TIPP:** Kösd össze más korszakokkal! Például említheted, hogy fia, I. (Nagy) Lajos folytatta a reformokat, vagy hogy a későbbi magyar uralkodók is hasonló központosító politikát folytattak.

Gyakori tanári kérdések és hogyan válaszolj rájuk?

? Miért volt fontos I. Károly számára a tartományurak legyőzése?

✓ "A tartományurak (pl. Csák Máté, Aba Amádé) gyakorlatilag független kiskirályokként uralkodtak, és fenyegették a királyi hatalmat. Ha I. Károly nem győzi le őket, nem tudott volna egységes államot létrehozni."

? Hogyan segítették a gazdasági reformok a királyi hatalom megszilárdítását?

✓ "A bányászati reformok és az urbura növelték a királyi bevételeket, az aranyforint bevezetése pedig stabil pénzügyi rendszert hozott létre. Ez lehetővé tette a hadsereg fejlesztését és a királyi udvar fenntartását."

? Mi volt a visegrádi találkozó jelentősége?

✓ "A visegrádi találkozón (1335) Csehország, Lengyelország és Magyarország uralkodói megegyeztek a békés együttműködésben, és egy Bécsset elkerülő kereskedelmi útvonal kialakításáról is döntöttek, amely gazdasági előnyt jelentett."